

УДК 378:614.253.52(436)

DOI 10.11603/me.2414-5998.2018.4.9331

Г. Б. Паласюк, Б. М. Паласюк

*ДВНЗ “Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського
МОЗ України”***СПЕЦИФІКА ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНОГО ПЕРСОНАЛУ ДЛЯ
МЕДСЕСТРИНСЬКОЇ ОСВІТИ В АВСТРІЇ**

H. B. Palasyuk, B. M. Palasyuk

*I. Horbachevsky Ternopil State Medical University***SPECIFICS OF TRAINING TEACHING STAFF FOR THE EDUCATION
OF NURSES IN AUSTRIA**

Мета роботи – висвітлення австрійського досвіду професійної підготовки педагогічного персоналу для медсестринської освіти.

Основна частина. З 2003 року в Австрії відкрита університетська програма підготовки викладачів з медсестринства, розрахована на 5 семестрів навчання без відриву від професійної діяльності з отриманням після закінчення ступеня магістра наук. Запровадження університетської магістерської програми підготовки викладачів з медсестринства зумовлене розширенням кола функціональних обов’язків медичних сестер, підвищенням рівня складності їх професійної діяльності в сучасних умовах і, відповідно, підвищенням вимог до якості їх підготовки. Зміст професійної підготовки австрійських викладачів медсестринства характеризується міждисциплінарним характером освіти, значним обсягом практичного навчання, орієнтацією на компетентнісний підхід та розробкою ефективних механізмів його впровадження, розвитком дослідницьких умінь. Метою курсу є освітня діяльність, що забезпечує формування фахової і педагогічної компетенцій викладача медсестринства для здійснення науково-педагогічної діяльності в умовах підвищених вимог до професійної підготовки медичної сестри, готового до професійного росту, здатного до самоосвіти та самовдосконалення. До підготовки викладачів медсестринства висуваються такі вимоги: володіння системою знань про принципи та закономірності освітнього процесу і вміння використовувати їх у своїй професійній діяльності; знання форм і методів наукового пізнання; володіння сучасними методами пошуку, обробки і використання інформації; опанування організаційних навичок і вмінь, необхідних для розвитку своїх творчих здібностей і підвищення кваліфікації; знання законодавчої бази, правових та етичних норм, які регулюють людські стосунки, питання охорони здоров’я й освіти тощо.

Висновок. Вивчення і творче використання досвіду підготовки австрійських медичних сестер з одночасним збереженням цінних напрацювань вітчизняної освіти дозволить вітчизняній медсестринській освіті успішно влитись до європейського освітнього простору.

Ключові слова: медсестринська освіта; Австрія; професійна підготовка; педагогічний персонал.

The aim of the work – to consider the Austrian experience of training teaching staff for the education of nurses.

The main body. Since 2003, a university programme of training teachers in nursing has been launched in Austria. It comprises 5 semesters of in-service training, Master of Science degree awarded. Introduction of the programme has been stipulated by increased responsibilities of nurses, as well as by the increased level of complexity of their today’s work, and correspondingly, greater demands to the quality of their training. The content of professional training of Austrian teachers in nursing is characterized by interdisciplinary nature of education, significant amount of practical training, orientation towards competence approach alongside with the development of effective mechanisms for its introduction, as well as by the development of research skills. The objective of the course is educational activity, providing formation of professional and pedagogical competence of the nursing teacher for effective performance in the conditions of increased demands to the professional training of the nurse, eager for professional growth and capable of self-education and self-improvement. The teachers of nursing are supposed: to possess knowledge about principles and regularities of educational process and to be able to use it in the professional activity; to be aware of forms and methods of scientific thinking; to be familiar with the latest methods of search, processing and use of information; to become proficient in organizational skills, necessary for developing one’s creative abilities and further training; to know legislation, legal and ethical rules which regulate human relations, and to be aware with the issues of health care, education, etc.

Conclusion. Study and creative use of Austrian nurses’ training alongside with preservation of valuable groundwork of our national education will provide the opportunity for the Ukrainian nursing education to successfully join the European educational space.

Key words: nursing education; Austria; professional training; pedagogical staff.

© Г. Б. Паласюк, Б. М. Паласюк

Вступ. Професійна підготовка медичних сестер базується на формуванні у майбутніх фахівців комплексу знань, умінь і навичок, необхідних для успішної професійної діяльності. Забезпечення якісної професійної підготовки медичних сестер значною мірою вимагає від педагогічних працівників відповідного рівня професійної майстерності та підготовки. Серед проблем, що виникають на шляху оптимізації підготовки медичних працівників зі спеціальності “Медична сестра”, надзвичайно актуальною є забезпеченість педагогічними кадрами.

Аналіз наукових джерел [1, 2] свідчить, що у більшості країн Європи, США, Канаді центральною фігурою в процесі підготовки молодших медичних фахівців є медична сестра з вищою медсестринською освітою. На відміну від багатьох країн світу, в Україні до 2006 року фахова підготовка медичних сестер здійснювалась виключно лікарями, які здебільшого не мали ні освіти за спеціальністю, яку викладають, ні досвіду роботи медичної сестри. У зв’язку з цим акцент у навчанні ставився на лікарській моделі, а основні питання сестринської діяльності вивчались поверхнево. Навчені викладачем-лікарем, випускники медичних училищ на практиці не могли використати свої медичні знання, бо від них вимагалось лише виконання низки допоміжних технічних функцій. Власне, це було однією з причин невизнання вітчизняних дипломів медичних сестер в інших країнах.

Сьогодні можна з упевненістю стверджувати, що в цьому напрямку намітилась позитивна динаміка. Медсестринська освіта в Україні неухильно вдосконалюється, стає все більше практично орієнтованою і подібною до прогресивних західних зразків, зберігаючи при цьому найкращі надбання вітчизняної медсестринської школи. У вищих медичних навчальних закладах освіти викладання сестринської справи, тобто основи професійної діяльності медичної сестри, здійснюється медичними сестрами-бакалаврами і магістрами. Однак залучення до викладання медсестер-бакалаврів і магістрів є лише першим кроком до вирішення проблеми педагогічних кадрів для підготовки медичних сестер. Медсестри-бакалаври і магістри мають досить високу кваліфікацію, однак, окрім професійної компетентності, принципове значення для викладача має також готовність до педагогічної діяльності. Не менш важливим для майбутньої педагогічної діяльності є проходження переддипломної практики з педагогіки. Однак надзвичайно короткий термін проходження такої практики дає можливість май-

бутньому викладачеві дуже поверхнево ознайомитися з майбутньою спеціальністю.

Проблеми вищої медичної освіти в Україні завжди були в центрі уваги вчених. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що питання професійної підготовки медичних працівників були предметом уваги О. Возіанова, Ю. Вороненка, Є. Гончарук, В. Шатила, М. Шегедин та ін. Водночас, незважаючи на теоретичну розробленість означеної проблеми, багато аспектів професійної підготовки медичних працівників середньої ланки, в тому числі і формування педагогічних кадрів для медсестринської освіти, досі залишаються недослідженими.

У цьому аспекті значний науковий інтерес становить вивчення особливостей професійної підготовки медичних сестер у навчальних закладах провідних зарубіжних країн, які мають значний досвід у здійсненні професійної підготовки медичних сестер, зокрема в Австрії, де система підготовки медичних працівників вважається однією із найефективніших у Європі.

Мета роботи – висвітлення австрійського досвіду професійної підготовки педагогічного персоналу для медсестринської освіти.

Основна частина. Підготовка викладачів для педагогічної діяльності у сфері медсестринства регулюється в Австрії нормами Закону про медсестринство [3]. У §17 вищезазначеного документа зазначається, що професійне становлення викладачів здійснюється у процесі отримання спеціалізованих знань з медсестринства, комплексу умінь і навичок, які забезпечують здійснення освітньої діяльності, а також управління. На основі вивчення наукових джерел виявлено, що професійна підготовка педагогів для медсестринства включає допрофесійний (базову освіту) та професійний (спеціалізовану освіту) рівні. Важливою умовою для здійснення педагогічної діяльності є також щонайменше дворічний стаж роботи за спеціальністю. Спеціалізована підготовка викладача з медсестринства триває щонайменше 1 рік і включає 1600 год теоретичного матеріалу та практичних занять.

З 2003 року в трьох австрійських медичних університетах – Приватному університеті медсестринства, інформатики і техніки (УМІТ), Грацькому медичному університеті і Зальцбургському приватному медичному університеті відкрита університетська програма підготовки викладачів з медсестринства, розрахована на 5 семестрів навчання без відриву від професійної діяльності з отриманням після за-

кінчення ступеня магістра наук (Master of Science (MSc)) [4].

Запровадження університетської магістерської програми підготовки викладачів з медсестринства зумовлене розширенням кола функціональних обов'язків медичних сестер, підвищенням рівня складності їх професійної діяльності в сучасних умовах і, відповідно, підвищенням вимог до якості їх підготовки (радикальне оновлення організаційно-методичних підходів, зокрема пріоритетність дослідницьких, проблемно-орієнтованих методів навчання, навчання в реальних та наближених до реальних умовах медичної практики, організація творчої діяльності студентів задля розвитку нестандартного мислення і навиків розв'язання нестандартних професійних завдань).

Викладачам з медсестринства без університетської освіти дозволяється здійснювати освітню діяльність лише з дозволу акредитаційної комісії Федерального міністерства здоров'я і жінок. Дані наукових джерел свідчать, що станом на 2013 рік педагогічну діяльність з медсестринства здійснювали 63 % викладачів з університетською освітою і лише 27 % таких, що закінчили курси спеціалізації. Водночас, згідно з даними результатів опитування, від третини до половини викладачів з медсестринства не вважають свою підготовку достатньою для виконання освітніх завдань. Серед предметів, викладання яких пов'язане з певними труднощами, респонденти називають такі: наукові дослідження в медсестринстві, ергономію, профілактику захворювань і догляд за хворими в домашніх умовах. Варто зазначити, що при викладанні окремих предметів спостерігається взаємозв'язок між педагогічним досвідом викладача, рівнем його освіти та якістю викладання. Наприклад, викладачі, які мають великий досвід викладання, більш впевнено почувають себе при викладанні предметів теоретичного блоку – професійної етики, медсестринствознавства, ергономії, комунікації та ін., відчуваючи при цьому значні труднощі при викладанні клінічних дисциплін – догляду за хворими в домашніх умовах і наукових досліджень в медсестринстві. Ці предмети відносяться до так званих “нових” університетських дисциплін, тому їх викладання до-

ручається, як правило, викладачам з університетською освітою.

У преамбулі Програми університетського курсу для викладачів медсестринства Грацького медичного університету [5] зазначено, що метою курсу є освітня діяльність, що забезпечує формування фахової і педагогічної компетенцій викладача медсестринства для здійснення науково-педагогічної діяльності в умовах підвищених вимог до професійної підготовки медичної сестри, готового до професійного росту, здатного до самоосвіти та самовдосконалення.

Загальними вимогами вступу на навчання за цією програмою є освіта дипломованої медсестри або стаж роботи за спеціальністю не менше двох років. Рішення про зарахування приймає ректорат університету за результатами співбесіди, тесту і рекомендаційного листа наукового керівника курсу.

Аналіз навчально-методичного забезпечення підготовки австрійських педагогів з медсестринства свідчить, що серед загальних вимог, які висуваються до їх підготовки, є, насамперед, усвідомлення соціальної значущості професії медсестри; володіння системою знань про принципи і закономірності освітнього процесу і вміння використовувати їх у своїй професійній діяльності; знання форм і методів наукового пізнання; володіння сучасними методами пошуку, обробки і використання інформації; опанування організаційних навичок і вмінь, необхідних для розвитку своїх творчих здібностей і підвищення кваліфікації; знання законодавчої бази, правових та етичних норм, які регулюють людські стосунки, питання охорони здоров'я і освіти тощо.

Зупинимось детальніше на аналізі змісту професійної підготовки австрійських викладачів медсестринства, який характеризується міждисциплінарним характером освіти, значним обсягом практичного навчання, орієнтацією на компетентнісний підхід та розробкою ефективних механізмів його впровадження, розвитком дослідницьких умінь.

Навчальним планом підготовки викладачів медсестринства передбачено 1635 годин, з них 109 год – стаціонарне навчання і зарахування 150 кредитів. Навчання триває 5 семестрів, упродовж яких студенти засвоюють 9 модулів (табл. 1).

Таблиця 1. Навчальний план підготовки викладачів медсестринства в Австрії

Назва модуля	Форма контролю	Кредит.	Год
Модуль 1. Особа – взаємодія – комунікація	Іспит	15	14
Модуль 2. Здоров'я – хвороба і суспільство	Іспит	7,5	7
Модуль 3. Догляд – наука і професія	Іспит	21,5	19
Модуль 4. Пацієнт і етика	Іспит	6	6

Продовження табл. 1

Назва модуля	Форма контролю	Кредит.	Год
Модуль 5. Навчання і учіння I	Іспит	18	16
Модуль 6. Навчання і учіння II	Іспит	10,5	10
Модуль 7. Освітній менеджмент	Іспит	13	10
Модуль 8. Діяльність навчальних закладів	Іспит	9,5	9
Модуль 9. Практикум	Іспит	21	18
Магістерська робота		25	
Магістерський іспит		3	
Всього		150	

Модуль 1. Особа – взаємодія – комунікація

№	Тема	Тип заняття	1 сем., год	2 сем., год	3 сем., год	4 сем., год	5 сем., год	Кред.
1	Я у ролі вчителя	Семинар	2					2,5
2	Риторика	Інтегр. лекція	2					2
3	Ведення розмови і переговорів	Інтегр. лекція	2					2
4	Менеджмент конфліктів і криз	Інтегр. лекція			2			2
5	Спілкування, сконцентроване на клієнті	Семинар				1		1
6	Соціальна взаємодія і психогігієна	Лекція		2				2,5
7	Техніка презентації і модерації	Інтегр. лекція			2			2
8	Соціальна психологія	Лекція			1			1
	Всього		6	2	5	1		15

Модуль 2. Здоров'я – хвороба і суспільство

№	Тема	Тип заняття	1 сем., год	2 сем., год	3 сем., год	4 сем., год	5 сем., год	Кред.
1	Соціальні аспекти в контексті здоров'я і хвороби	Лекція		2				2
2	Громадське здоров'я	Семинар		2				2,5
3	Епідеміологія, доказова медицина	Лекція			1			1
4	Доказова медицина в медсестринстві	Лекція, інтегр. лекція		1	1			1 1
	Всього			5	2	1		7,5

Модуль 3. Догляд – наука і професія

№	Тема	Тип заняття	1 сем., год	2 сем., год	3 сем., год	4 сем., год	5 сем., год	Кред.
1	Наукова робота: методологія дослідження	Лекція, інтегр. лекція, практ. зан.	1 1	1				1,5 1 1
2	Емпіричні методи дослідження	Інтегр. лекція				2		2
3	Опрацювання літератури	Практ. зан.			1			1
4	Наукові теорії і моделі догляду за хворими	Лекція		2			1	2,5 1
5	Професійне медсестринство, прикладні медсестринські дисципліни	Лекція		2				2,5

Продовження табл. 1

№	Тема	Тип заняття	1 сем., год	2 сем., год	3 сем., год	4 сем., год	5 сем., год	Кред.
6	Охорона здоров'я та управління охороною здоров'я	Інтеграт. лекція	2					2
7	Нові теорії і методи у медсестринстві	Лекція, семінар			2 2			2,5 2,5
8	Забезпечення якості у догляді за хворими	Інтеграт. лекція			2			2
	Всього		6	3	6	3	1	21,5

Модуль 4. Пацієнт і етика

№	Тема	Тип заняття	1 сем., год	2 сем., год	3 сем., год	4 сем., год	5 сем., год	Кред.
1	Етичні проблеми в охороні здоров'я	Лекція	1					1 1
2	Соціальна значимість професії медсестри	Семінар		2				2
3	Філософія сучасності, включаючи наукові теорії	Лекція			2			2
	Всього		1	3	2			6

Модуль 5. Навчання і учіння I

№	Тема	Тип заняття	1 сем., год	2 сем., год	3 сем., год	4 сем., год	5 сем., год	Кред.
1	Вступ до педагогіки	Лекція	2					2,5
2	Загальна дидактика	Інтеграт. лекція	2					2
3	Педагогічна психологія і соціологія	Лекція		2				2
4	Педагогічні технології і інтерактивні методи навчання	Інтеграт. лекція		2				2,5
5	Менеджмент якості освітніх технологій	Лекція				1		1,5
6	Особливості розвитку людини у професійній освіті відповідно до віку	Лекція	2					2
7	Принципи і методи освіти дорослих, прикладна доказова медицина	Інтеграт. лекція			2		1	2,5 1
8	Професійна дидактика	Інтеграт. лекція		2				2
	Всього		6	6	2	1	1	18

Модуль 6. Навчання і учіння II

№	Тема	Тип заняття	1 сем., год	2 сем., год	3 сем., год	4 сем., год	5 сем., год	Кред.
1	Планування і організація професійної підготовки, підвищення кваліфікації і спеціалізації в охороні здоров'я	Інтеграт. лекція					2	2
2	Дидактичні вправи/розробки занять	Практ. заняття			6			6,5
3	Методи оцінювання знань	Практ. заняття				2		2
	Всього				6	2	2	10,5

Модуль 7. Освітній менеджмент

№	Тема	Тип заняття	1 сем., год	2 сем., год	3 сем., год	4 сем., год	5 сем., год	Кред.
1	Спеціальні професійні питання щодо правових норм, які регулюють питання охорони здоров'я і освіти, в т. ч. професійні правові норми	Лекція	2	1				3 1,5
2	Організаційні і та економічні засади охорони здоров'я	Лекція	1					1
3	Маркетинг і громадська робота	Лекція			2			2
4	Теорії управління	Лекція		2				3
5	Проектний менеджмент	Лекція	1	1				1,5 1
	Всього		4	4	2			13

Модуль 8. Діяльність навчальних закладів

№	Тема	Тип заняття	1 сем., год	2 сем., год	3 сем., год	4 сем., год	5 сем., год	Кред.
1	Політика охорони здоров'я та соціальна політика: порівняльний аспект	Семинар		1				1,5
2	Прикладне наукове дослідження з медсестринства	Семинар			1			1
3	Методика проведення занять	Практ. заняття		2	2			3 1
4	Вправи, пов'язані з доказовою медициною – практичне застосування	Практ. заняття	2			1		2 1
	Всього		2	3	3	1		9,5

Модуль 9. Практикум

№	Тема	Тип заняття	1 сем., год	2 сем., год	3 сем., год	4 сем., год	5 сем., год	Кред.
1	Педагогічна практика/навчальна практика проведення теоретичних і практичних занять	Практика				15		18,5
2	Експерсії/конгреси/навчальні заклади	Практика				3		2,5
	Всього					18		21
	Магістерська робота							25
	Магістерський іспит							3
	Всього	Год	25	26	28	26	4	9
		Кред.	28,5	30	30	29,5	32	150

Перші два модулі – “Особа – взаємодія – комунікація” і “Здоров'я – хвороба і суспільство” включають вивчення дисциплін з проблем медсестринства; модуль 3 “Догляд – наука і професія” – проблем наукових досліджень у медсестринстві і впровадження їх результатів у практичну діяльність. Програмою передбачено вивчення етичних проблем і способів їх вирішення в охороні здоров'я (модуль

4 “Пацієнт і етика”) і проблем управління (модуль 7 “Освітній менеджмент”, модуль 8 “Діяльність навчальних закладів”). Модулі 5 і 6 (Навчання і учіння I, II) включають предмети, під час вивчення яких студенти опановують мистецтво організації і здійснення навчального процесу, серед яких “Планування і організація професійної підготовки, підвищення кваліфікації і спеціалізації в охороні здоров'я”, “Загальна

дидактика”, “Професійна дидактика”, “Методи оцінювання знань”, “Особливості розвитку людини у професійній освіті відповідно до віку”, “Педагогічні технології і інтерактивні методи навчання” тощо.

Організація навчальної діяльності здійснюється за допомогою лекцій, практичних занять, семінарів, практикумів. Інноваційною формою організації навчання є інтегративні лекції. Вони поєднують лекційний і практичний матеріал, що сприяє розвитку рефлексивних здібностей, інтеграцію теоретичних знань і практичних вмінь студентів. Особлива увага приділяється методичній підготовці, де пріоритетними є семінари і практичні заняття, семінари-практикуми, на яких широко практикується робота в командах, рольові ігри, проблемоорієнтоване навчання. Всі види занять завершуються усним або письмовим контролем і оцінюванням досягнень студентів за п’ятибальною шкалою.

Важливою складовою освітнього процесу професійної підготовки викладачів з медсестринства є практична підготовка, яка характеризується варіативністю моделей проходження практики. Як правило, базами проходження педагогічної практики є медсестринські школи, вищі професійні школи і університети Австрії. Під керівництвом керівника практики студенти відвідують теоретичні і практичні заняття, на практичних заняттях аналізують форми і методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності, використовуючи рольові ігри, презентують самостійно сплановане і розроблене заняття, обґрунтовують вибір методів і методичних прийомів відповідно до предметного змісту діяльності. У процесі проходження практики студенти повинні набути вміння здійснювати процес навчання і виховання майбутніх медичних сестер, здійснювати розробку змісту навчальних програм і планів, збагачувати методичний арсенал, постійно удосконалювати знання з фаху, застосовувати новітні засоби і технології під час викладання предмета. Важливе значення мають

уміння працювати у групі і в команді, вміння організувати, контролювати і стимулювати навчання.

У другій частині навчального курсу студенти працюють над написанням магістерської роботи. Як правило, така робота повинна мати обсяг 70–100 сторінок основного тексту без титульної сторінки, твердження автора про оригінальність роботи, змісту, анотації, списку використаної літератури, додатків. Виконана магістерська робота є свідченням того, що випускник може виконувати дослідно-експериментальну роботу, працювати над науковими темами, а також опрацьовувати їх змістово і методично. Тему магістерської роботи студент пропонує сам або обирає із запропонованих науковим керівником. Як правило, тема магістерської роботи пов’язана з одним із предметів модулів 3–6, які, згідно з програмою, виносяться на іспит.

До магістерського комісійного іспиту допускаються студенти, які здали всі модулі і захистили магістерську роботу. Екзаменаційна рада складається з трьох осіб – наукового керівника, педагогічного керівника курсу й екзаменатора з відповідного предмета. Один з членів екзаменаційної комісії обирається її головою. Після закінчення університетського курсу, успішного захисту магістерської роботи складання комісійного іспиту випускники отримують академічний ступінь магістра (педагогіки в медсестринстві).

Висновки. Забезпечення якісного навчання сестринського персоналу в Австрії пов’язане з впровадженням в австрійських медичних університетах програми з професійної підготовки педагогічного персоналу для медсестринської освіти, що дозволило підняти рівень підготовки медичних сестер до світових стандартів. Вивчення і творче використання досвіду підготовки австрійських медичних сестер з одночасним збереженням цінних напрацювань вітчизняної освіти дозволить вітчизняній медсестринській освіті успішно влитись до європейського освітнього простору.

Список літератури

1. Kee C. C. Nursing research and nursing practice – teaching the inseparable duo / C. C. Kee, M. Rice // West – journal Nursing Research. – 1995. – Vol. 17, No. 2. – P. 27–231.
2. Lowry L. M. Innovative teaching of developmental themes of the elderly and the young / L. M. Lowry, K. H. Echevarria / Nursing Education. – 1995. – Vol. 20, No. 4. – P. 35–39.
3. Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich. Gesundheits- und Krankenpflegegesetz – GuKG, BGBl., Teil I, 1108 / 1997 in der gültigen Fassung. – 2006. – No. 90.

4. Bundesgesetz über die Organisation der Universitäten und ihre Studien (Univesitätsgesetz 2002 – UG). StF : BGBl. 1 N.120 / 2002 (Nr : GP XXI RV 1134 AB 1224). – Wien : Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung, 2002. – 111 S.
5. Curriculum des Universitätslehrganges für Lehrer und Lehrerinnen der Gesundheits- und Krankenpflege in Kooperation mit dem Land Steiermark / Mitteilungsblatt der Karl-Franzens Universität Graz (ausg. am 08.07.09). – Karl- Franzens- Universität Graz, 2009. – 28 S.

References

1. Kee, C.C., & Rice, M. (1995). Nursing research and nursing practice – teaching the inseparable duo. *West – Journal Nursing Research*, 17 (2), 27-231.
2. Lowry, L.M., & Echevarria, K.H. (1995). Innovative teaching of developmental themes of the elderly and the young. *Nursing Education*, 20 (4), 35-39.
3. (2006). Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich. *Gesundheits- und Krankenpflegegesetz – GuKG, BGBl., Teil I, 1108 / 1997 in der gültigen Fassung*, 90.
4. (2002). *Bundesgesetz über die Organisation der Universitäten und ihre Studien (Univesitätsgesetz 2002 – UG)*. StF : BGBl. 1 N.120 / 2002 (Nr: GP XXI RV 1134 AB 1224). Wien: Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung.
5. (2009). *Curriculum des Universitätslehrganges für Lehrer und Lehrerinnen der Gesundheits- und Krankenpflege in Kooperation mit dem Land Steiermark / Mitteilungsblatt der Karl-Franzens Universität Graz (ausg. am 08.07.09)*. Karl- Franzens- Universität Graz.

Отримано 14.05.18

Електронна адреса для листування: palasyuk@tdmu.edu.ua